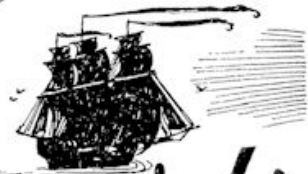

EEN SYMPATHIEK

Oost-Indiëvaarder

D O O R J O S V A N S C H A V E R E N

Stemmen in latere tijd hebben de figuren van onze Zeventiende-eeuwse Oost-Indiëvaarders willen verlagen tot vrekkige mensen, wier leven geheel zou zijn beheerst door de zucht naar geld; tot materialisten die geen andere idealen kenden dan zo spoedig mogelijk rijk te zijn.

Zij echter, die nog eens de moeite namen, om uit vergeelde, oude scheepsjournalen de geest van deze koloniale pioniers over zich te laten komen, oordeelden echter weldra anders, en dat is te begrijpen. Zij zijn gegrepen door die geniale durf, dat ijzeren doorzettingsvermogen, die als een aureool de materiële inzet van deze reizen omgeven. Zij hebben begrepen, dat in de persoonlijkheid van deze mensen het ge-

heim ligt van Neerlands toenmalige grootheid ter zee.

Voor 350 jaar werd, evenals Coen, in Hoom Willem Ijsbrantsz Bontekoe geboren en zijn tientallen malen herdrukt scheepsjournaal, geeft een grote reeks van gebeurtenissen op een tocht naar Indië weer. Is dit interessant om de grote moeilijkheden te kennen, waarmede een schipper van de Compagnie in die dagen te kampen had, van meer belang is het waarschijnlijk nog om de karakterschets, die ons ongewild in dit verhaal getekend wordt en die bewijst welk 'n brede, warm voelend mens een Oost-Indiëvaarder van de Zeventiende Eeuw kon zijn.

Op 28 December 1618 vaart Bontekoe met 310

de „Nieuw Hoorn“ uit Texel en vangt de grote reis aan.

Wij zien het reeds op de eerste bladzijden van zijn journaal, hoe deze jonge schipper de bijzonderheden van een nieuwe wereld gretig in zich opneemt, die eindelijk en lang verbeid zich voor hem opensluit.

Ergens, van wie weet waar, heeft de wind een vulkanische as meegevoerd en plotse-ling wordt het schip met een witte laag overdekt. Bij het passeren van de linie schijnt de Oceaan een grote vuurzee en Bontekoe schrijft dan 's avonds in zijn journaal „dat hij daarover zeer verwonderd was.“

Doch deze natuurminnende schipper, die onder Tristan da Cunha optekent, dat hij daar zwart-gestippelde meeuwen zag, is toch ook geen dromer. Integendeel, hij staat midden tussen zijn mensen, wiens lot hem zeer ter harte gaat.

Als er onder hen veel zieken komen, zoekt hij naar een geschikt landingsterrein, ondanks het feit dat de koopman, Hein Rol, er anders over denkt.

Een en twintig dagen wordt op het eiland Mascarinas (Maskarenengroep in de Indische Oceaan) gebivakkeerd. Bontekoe is er een vlijtige opmerker in de ongerepte natuur.

De duiven vliegen er niet weg, de papa-gaaien snellen elkaar te hulp en de schild-padden laten er hun eieren in de hete zon uitbroeden.

De schipper is er een echte Robinson met de zijnen. Met hun hemden vangen ze aal in de riviertjes en in het vet van schildpad-den worden de gevangen vogels gebraden. Op de verdere reis overkomt de „Nieuw Hoorn“ een ramp, waarbij Bontekoe's beeld wel zeer sympathiek belicht wordt. De botteliersmaat heeft een ongeluk bij het brandewijn tappen. De vloeistof vat vlam en weldra klinkt het alarm „Brand“ over de dekken.

De schipper neemt dan direct zijn maatregelen. Hij laat gaten in het schip boren en zelf daalt hij met een troepje bootsgezellen naar het ruim, om daar de vuurhaard te bestrijden.

Het is echter een verstikkende atmosfeer en telkens moet er ander volk komen.

Alleen Bontekoe is het, die steeds blijft en van geen wijken weet. Hij ziet echter dat

311 het vuur zich zal uitbreiden en gedachtig

aan de ruim tweehonderd mensenlevens op het schip, wil hij het aanwezige kruit overboord gooien.

Doch dezelfde Hein Rol verzet zich ook nu hevig en als de schipper in weerwil daar-van toch het bevel geeft, is het te laat.

Het schip vliegt uit elkaar, waarbij honderd zeventien opvarenden om het leven komen. Bontekoe is aan het hoofd gewond en met de zeventig overlevenden beginnen dan vreselijke dagen in een kleine boot.

Het rantsoen was een stukje brood per dag, zo groot als het lid van een vinger en de neus van een schoen werd als drinkbeker gebruikt.

Spoedig is dit alles echter verbruikt, de ellende onder de mannen is groot en honger en dorst maken halfwaan-zinnigen. Zij willen beginnen met de jongsten op te eten, een gruwelijk voorstel, dat Bontekoe tot in het diepst van zijn gemoed schokt.

De schipper is hier op z'n grootst. Hij be-zweert de mannen nog drie dagen te wachten. Uiterlijk is hij de man met de sterke hoop en inwendig smeekt hij God „dat wij geen gruwelen zouden bedrijven voor zijn oogen.“

Na veertien dagen komt er inderdaad land in het zicht, waarbij Bontekoe de eerste is, die in vurige dankbaarheid de grond kust. Van dit eiland verder gezeild zijnde, bereikt men Sumatra, waar Bontekoe 's nachts vijandige inboorlingen verjaagt, door zijn mannen met brandende takken op te laten rukken!

De volgende dag raakt de schipper onge-wapend tussen twee inboorlingen, die het blijkbaar op zijn leven gemunt hebben en geen wonder dan ook, dat hem „het hert in 't lijf trilde en beefde van vreeze.“

Bontekoe weet dan echter bij intuïtie wat hij doen zal: De schipper gaat zingen en o, wonder, de inboorlingen beginnen te lachen en „gaapten dat men hen in de keel kon zien!“

Het verblijf op Sumatra vindt tenslotte een droef besluit. De vijandelijke stammen krijgen een kans en bij de vlucht naar de klaargehouden boot, brengen zij zestien leden van de overgebleven bemanning om het leven.

In een hevige storm drijft men juist naar Java en het is begrijpelijk, dat Bontekoe na zoveel doorgemaakt leed, met ontroering zijn behouden aankomst beseft. Voor

Batavia zit hij op „De Maagd van Dordrecht“ bij Frederik Houtman aan tafel, doch hij kan niet eten, „mij schoot het herte vol“ schrijft Bontekoe en tranen biggelen den sterken schipper, die toch ook een gevoelig mens is, over de wangen.

Na twee jaar varen in de Indische wateren, neemt Bontekoe deel aan een expeditie, door Coen uitgerust en met de bedoeling ook China in de handelssferen van de Compagnie te betrekken.

Het succes is over het algemeen niet groot. Op de meest onverwachte ogenblikken steken de Chinezen hun jonken in brand, die dan stroomafwaarts naar de Hollandse schepen drijven.

Bontekoe komt daarbij verschillende malen als een wilskrachtige figuur naar voren, die terecht vertrouwt op zijn kundigheid. Als bv. op een dergelijke keer een „brandder“ in het zicht komt en de gehele bemanning hem bezweert toch de anker-touwen te kappen, wijst de schipper dit af en inderdaad gaat de brandende jonk ongehinderd aan het Hollandse schip voorbij.

Door voorvallen als deze klimt zijn prestige sterk op de vloot en als de commandant gewond wordt, blijkt men den schipper het meest geschikt te vinden om zijn plaats in te nemen.

De Chinezen dragen hem eveneens eerbied toe, zij het dan om geheel andere reden. Er was een profetie onder hen, schrijft Bontekoe, dat hun land nog eens door mannen met rode baarden zou worden ingenomen en daar de schipper in het bezit van een dergelijke haardos was, bestempelde hem dit reeds bij voorbaat tot overwinnaar! Als men eindelijk denkt met de Chinezen contact te krijgen, wordt den Hollanders juist de grootste slag toegebracht.

Een delegatie gaat aan land, een feest-tafel wordt voor hen aangericht, doch onderwijl drijven weer de beruchte „branders“ de rivier af en een Hollands schip springt met bemanning en al in de lucht. De verontwaardigde Bontekoe noemt het in zijn journaal terecht een „godeloos

schelmstuk.“

Als de expeditie in April 1624 weer voor Batavia terug is, krijgt de schipper verlan-gen naar huis. Hem worden nieuwe contracten aangeboden, doch Bontekoe zegt het zo typerend, dat een vogel graag daar is, waar hij uitgebroeid werd.

De thuisreis maakt hij als schipper op de „Hollandia“, in gezelschap van de „Gouda“ en de „Middelburg.“

Het convooi wordt door een orkaan overvallen, die „zes glazen in de nacht“ duurde. De „Gouda“ vergaat met man en muis, terwijl de „Middelburg“ een onontbeerlijke mast had verloren.

Dit schip vraagt er een aan Bontekoe, doch zijn bemanning muit tegen hem en wil uit egoïstische motieven de eigen tuigage niet verzwakken. De sympathieke Bontekoe denkt er echter anders over. Hij gaat naar de mannen toe, verwijt hen dat ze zo geen Christenmensen zijn en met dit motief slaagt hij er inderdaad in het verzet van zijn eigen mensen te breken.

Op 15 November 1625, na een afwezigheid dus van zeven jaren ziet hij in de Zeeuwse ree het Vaderland terug en daarmede is het journaal van den schipper ten einde. Bij de herdenking van zijn 350ste geboortedag, zien wij de figuur van den schipper voor ons, als van iemand die het rijke Indië lokte, ja, doch daarnaast ook van een kolonialen pionier en een goed, sym-pathiek mens.

Hij is een overtuigend bewijs, dat de Oost-Indiëvaarder van de Zeventiende Eeuw heus niet zo'n materieel mens was, als som-migen wel denken en Bontekoe zelf verweert zich daar het beste tegen als hij schrijft: „Want wat schoone landen, kusten en kijken dat men bezeyld en beziet; wat conditiën, profijten en gemakelijkheden dat men geniet, 't zoude maar pijn wezen, zo die hoope ons niet onderhiel van dat zelfde eens na te vertellen in ons Vaderland, want om die hoope heeten onze reyzen, reyzen; anders zoude tusschen de ballingschap en zulk hoopeloos reyzen niet veel verschil zijn.“

